

De N.V. Maatschappij Helenaveen

Hiermee worden papieren die betrekking hebben op het dorp Helenaveen en de gelijknamige Maatschappij stuk voor stuk beschikbaar gesteld op Internet.

- 5 De onderwerpen zijn zeer divers: bedrijfsvoering in al zijn facetten, contacten met dorpsbewoners en aandeelhouders, verwerking van de aandelen, etc. De papieren beslaan daarbij nog een grote tijdspanne, vanaf de oprichting tot de uiteindelijke opheffing van de maatschappij. Strikt gesproken heeft de N.V. Maatschappij Helenaveen ruim 140 jaar bestaan!
- 10 Opvallend is dat de Maatschappij Helenaveen al vanaf het allereerste begin probeerde uit zijn bezittingen - de grond vooral - inkomsten te verwerven, hoe gering in onze ogen ook. We zouden dat tegenwoordig 'diversificatie' noemen. De verhouding met de burgerlijke overheid die vooral in het verre Deurne zetelde was vaak gespannen; dat heeft ook geleid tot waanzinnige en geldverslindende projecten.
- 15 De contacten tussen de Maatschappij en meester Theelen (de grootvader van de auteur) in het dorp zelf hebben de bijzondere aandacht en deze worden ongeveer integraal opgenomen.

- Het merendeel der gegevens is ontleend aan het volkomen verwaarloosde archief van de N.V. Maatschappij Helenaveen in het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven.
- 20 De auteur van deze beschrijving is een kleinzoon van Leo Theelen die tussen 1922 en 1952 hoofd der school was van de openbare jongensschool van Helenaveen, en als zodanig veel voor het dorp betekend heeft.

25 De aandelen en aandeelhouders van de N.V. Maatschappij Helenaveen

- Zoals vele industriële ontwikkelingen uit de tweede helft van de negentiende eeuw waren het gefortuneerde personen die de aanzet gaven tot oprichting van fabrieken, e.d. Opvallend dat dat ook in dit geval weer kwam uit 's Hertogenbosch en Zaltbommel, ook de bakermat van de oprichters van Philips Gloeilampenfabrieken. We komen hier dan o.a. ook de naam van Lanschot tegen. Overige aandeelhouders kwamen uit de buurt, Helmond bijvoorbeeld, en uit de 'Randstad' zoals we dat nu noemen.
- 30 Het hoofdkantoor stond in 's-Hertogenbosch, maar bij de zeer gebrekkige communicatiemiddelen van die tijd - alleen per telegraaf was direct contact mogelijk - moet dat veel problemen hebben opgeleverd. Als snel werd het hoofdkantoor verplaatst naar Helenaveen zelf, waar een directeurswoning werd neergezet en de kantoren voor het administratief personeel.
- 35 De vorm van de onderneming werd een Naamloze Vennootschap, die 2000 aandelen van f500 kon uitgeven, maar in de praktijk waren dat er aanmerkelijk minder, zodat het beginkapitaal uitkwam op ongeveer f450.000. Een aanzienlijk bedrag, maar de winsten op de verkoop van turf en later ook landbouwproducten waren niet hoog. De aandelen stonden op naam zodat een flink deel van de werkzaamheden van de directeur was het bijhouden van het aandelenregister en verwerken van mutaties. Daarvoor moesten de aandelen opgestuurd worden en weer teruggestuurd; bovendien kwam elk jaar weer terug het uitbetalen van dividend, waarvoor de aandeelhouders coupons moesten afknippen van een blad met de per jaar genummerde coupons. Een klein deel hiervan is teruggevonden.
- 45 In de jaren twintig waren er grote problemen met de winstgevendheid, en er was zelfs een poging tot afzetting van directeur A. Bos. Eigenlijk is de hele periode van bestaan van de Maatschappij weinig winstgevend geweest. De 'koers' van het aandeel is hiervoor een maat, maar vanwege het geringe aantal aandelen was het een incurant fonds, waarin maar sporadisch de aandelen van eigenaar wisselden.
- 50 De directeur en ook de commissarissen moesten een aantal aandelen in bezit hebben, ze waren dus gebaat bij een hoge koers, maar meestal noteerde de koers onder de uitgiftekoers.

- Tot verwondering van de auteur bleek dat de aandeelhouders van grotere aantallen aandelen (bijvoorbeeld meer dan 10) elkaar minstens goed kenden, maar vaak ook door huwelijk aan elkaar verwant waren. Veelvoorkomende namen zijn dan: Beyerman, van Boetzelaer, Bos, Carp, Fabricius van Heukelum, Fynje van Salverda, van de Griendt, Heuff, Kindermann, van der Loeff, Martens, van Oosterom, Ort, van Os, Philips, Roelofsz, Romswinckel, Royaards, van Rijkevorsel, etc. U zult hierbij ook een artikel vinden waarin het aandelenbezit van de familie Bos, met de familie van Boetzelaer, gevolgd wordt door de jaren heen. Adriaan Bos, de directeur van de Maatschappij tussen 1906 en 1931, neemt hierin een sleutelrol. Na zijn overlijden gaan zijn aandelen - 277 in getal - over op zijn nog enig levende familielid, schoonzus C.E.A. Bos-van Gilse van der Pals. Deze naam is van belang voor naspeuringen naar verloren gegane voorwerpen van de Peelhelm en andere voorwerpen, die in 15 juni 1910 en later
- 65

in Helenaveen gedaan zijn.

Diverse gegevens van de Maatschappij 1850-2004

70 Het bestand met de benaming "Diverse gegevens van de Maatschappij 1850-2004" bevat de tot dan toe verwerkte gegevens die op de een of andere manier betrekking hebben op de Maatschappij Helenaveen.

75 Uitvoering: Een rekenblad als pdf-bestand bevat per jaar en onderwerp kleine notities, geheel andere pdf-bestanden of verwijzingen, foto's en andere afbeeldingen die betrekking hebben op de Maatschappij Helenaveen.

Toelichting: De Maatschappij Helenaveen is midden jaren 50 van de 19e eeuw opgezet, klaarblijkelijk met de veenderijen in het noorden van het land als voorbeeld: de turfwinning wordt gevolgd door ontginning van de vrijgekomen gronden en daarna vindt omvorming tot weiland, land- en tuinbouwgrond plaats. Tevens zijn er dan bijkomende 80 verdiensten van - bijvoorbeeld - bosbouw. Goede behuizing zou gezinnen aan moeten trekken die dan niet direct bij wat tegenslag zouden wegtrekken. Verpachting van ontgonnen gronden met de bijbehorende grote boerderijen verschoven de risico's gedeeltelijk naar de pachters. Op termijn konden dan gronden en gebouwen stapsgewijs verkocht kunnen worden aan de bewoners of personen van buiten.

85 Hoewel deze volgorde van zaken natuurlijk niet al in detail bij de oprichting bekend was, is het ongetwijfeld wel de grondslag van de vennootschap geweest; de aandeelhouders zouden over een lange periode dividend en waardevermeerdering mogen verwachten.

90 Geschiedenis in kort bestek: In de geschiedenis van de vennootschap vinden belangrijke gebeurtenissen plaats: als de turfwinning voor brandstof al wat op haar retour is wordt de turfstrooisel-productie zeer belangrijk, maar daaraan komt een tamelijk abrupt einde.

95 De familie van de Griendt ligt ten grondslag aan de onderneming, maar al snel verkopen zij een groot aantal aandelen en beginnen in Griendtsveen een eigen, nieuwe onderneming, die echter veel minder succes heeft gehad dan de N.V. Maatschappij Helenaveen.

100 Onlusten en stakingen in 1891 zorgen voor een enquête onder bewoners, personeel en bestuurders van de onderneming. De directeur G. Bosch moet dan het veld ruimen en wordt opgevolgd door van de Blocquery die duidelijk populairder is dan zijn voorganger: een foto, genomen bij het 12½-jarige jubileum met zeer vele inwoners van Helenaveen voor de directeurswoning is daarvoor een aanwijzing.

Zijn opvolger wordt in 1906 Adriaan Bos, eerst tijdelijk, daarna voor vast. Van de Blocquery blijft in Helenaveen wonen en wordt commissaris van de vennootschap, maar al snel botst het met directeur Bos en verhuist hij uit Helenaveen. 105 Hoewel de proefboringen naar steenkool een rijk-aangelegenheid is, wordt vanaf circa 1906 tot 1916 Helenaveen het centrum van de diepboringen. In 1910 en 1911 speelt A. Bos een dubieuze rol bij de ontdekking van de Peelhelm en andere Romeinse voorwerpen. Door de gevolgen van de Eerste Wereldoorlog gaat het bergafwaarts, bijvoorbeeld door gebrek aan kunstmest. In 1919 zijn er weer stakingen in de ondernemingen in de Peel.

110 Er worden arbeidsvoorwaarden m.b.t. de turfwinning op schrift gesteld. Beginjaren twintig is de situatie slecht, zeer slecht. De verliezen worden door commissarissen o.a. toegeschreven aan directeur Bos en men wil hem tot (eervolle) ontslagname dwingen. Maar het aantal aandelen dat A. Bos zelf bezit plus toch ook wel twijfel aan het alternatief - waarbij waarschijnlijk Helenaveen zeer zou ontvolken - doet de weegschaal in zijn voordeel omslaan: in 1926 neemt de bijna volledige Raad van 115 Commissarissen ontslag en blijft A. Bos zitten.

Na diens toch wel plotselinge dood begin 1931 neemt Lambrechtsen het directeurschap over. In 1939 wordt door het rijk een verdedigingslinie langs o.a. de Helenavaart 120 aangelegd, en zijn grote stukken landbouwgrond onbereikbaar of onbruikbaar vanwege de gelegde mijnen. Als dan de oorlog ook werkelijk uitbreekt zijn al enkele woningen door het Nederlandse leger vernietigd om vrij zicht te hebben, verder blijft het dorp tot oktober 1944 vrij ongeschonden. Wel overlijdt in 1941 directeur Lambrechtsen. Door de Duitsers worden de bewoners geëvacueerd en blijven alleen Duitse soldaten in het dorp: kerk en klooster worden opgeblazen, veel verdere vernielingen in het dorp. 125 De kluis van de Maatschappij wordt opgeblazen op zoek naar geld en de papieren worden op straat gegooid. Na terugkomst van de bewoners wordt het archief terug gestopt in de kluis, waar het lange tijd zo goed als onaangeroerd blijft liggen.

In 1945 al wordt er weer gepraat over liquidatie van de onderneming; er worden zelfs 130 bedrijven en de overheid aangeschreven over verkoop van de vennootschap, maar dat alles leidt tot niets. Turfwinning is er eigenlijk niet meer, de Maatschappij is meer

een landgoed met gebouwen, landbouwgrond en bossen.

135 Aandelenbezit: Directeur A. Bos had vanaf ongeveer 1910 steeds meer aandelen
verworven: als directeur moest hij zelf 30 aandelen deponeren en laten bewaren in de
kluis van de vennootschap. Na zijn dood heeft zijn erfgename, een schoonzus, nog meer
aandelen verworven, zodat ze meer dan de helft van het aantal aandelen in bezit had.
Ook de familie de Beaufort bezat een groot aantal aandelen.
Uiteindelijk zijn alle aandelen - op 6 verloren gegane na - terecht gekomen bij AMEV
Levensverzekeringen die in 2004 officieel de Maatschappij Helenaveen heeft opgeheven.
140 De toenmalige directeur de Weichs de Wenne had in 1984 door statutenwijzigingen de
mogelijke liquidatie al voorbereid. Het aantal aandelen was echter intussen in de
jaren zeventig vergroot door splitsingen van 1 op 2 en 1 op 5, zodat 60 nieuwe
aandelen "zoek" zijn. Ongeveer 150 jaar geschiedenis liep ten einde.